

European IPR Helpdesk

Informator

Pronalazaštvo, Autorstvo i Vlasništvo

Mart 2013

Uvod.....	1
1 Vlasništvo, Pronalazaštvo i Autorstvo	2
2 Značaj pronalazaštva	3
3 Značaj vlasništva	5
4 Značaj autorstva	8
Korisni Linkovi.....	10

Uvod

Mnogi ljudi mešaju pojam vlasništva nad Intelektualnom Svojinom (IS) sa pronalazaštvom ili autorstvom, ili ponekad jednostavno nisu svesni njihove različite prirode. Pa ipak, razumevanje načina na koji se ovim pravima može upravljati je od suštinskog značaja, iz razloga što njihova neodgovarajuća primena može prouzrokovati ozbiljne probleme, kao što su punovažnost odobrene zaštite prava intelektualne svojine (PIS) ili rizik od pravnog spora.

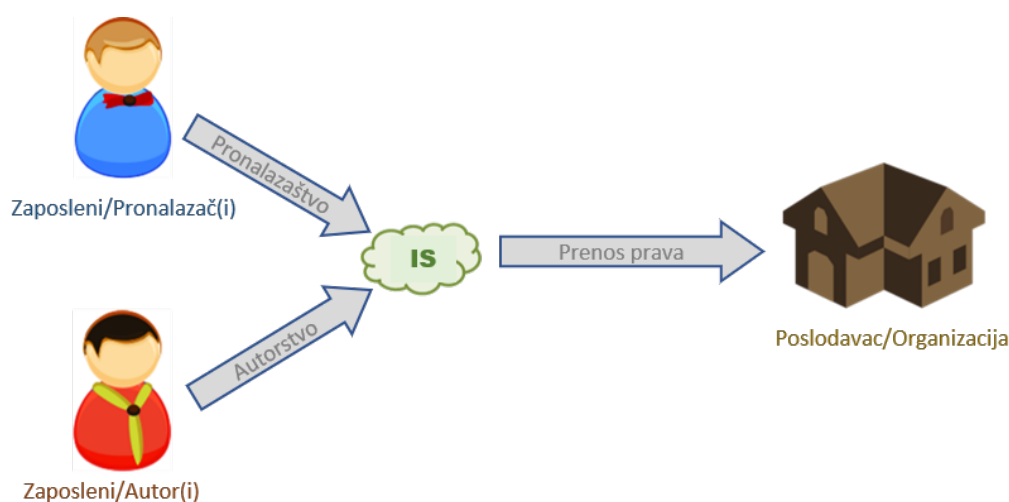
Ovaj informator ima za cilj da pojasni pojmove vlasništva, pronalazaštva i autorstva, tako što će objasniti različite karakteristike istih kao i pružiti uvid u način na koji ih je potrebno tretirati, kako bi svaka osoba koja je uključena u kreiranje intelektualnog dobra, mogla pravilno da ih identifikuje i time izbegne potencijalne probleme.

1 Vlasništvo, Pronalazaštvo i Autorstvo

Pojam pronalazaštvo ne bi trebalo mešati sa vlasništvom budući da označavaju dve različite situacije. Pronalazaštvo je vezano za kreatora izuma, takozvanog pronalazača¹. Vlasništvo sa druge strane predstavlja pravo da se izum poseduje, odnosno pravo svojine. Nosilac prava svojine nad pronalaskom je prepoznat kao vlasnik i ima pravo da drugima ograniči upotrebu te IS. Pronalazač ne mora obavezno biti i vlasnik, i obrnuto.

Sa druge strane, pronalazač nije nužno i autor nekog dela. Zato uz prethodna dva prava, sistem IS takođe obuhvata i autorstvo. Poslednje se koristi u domenu autorskih prava, preciznije govoreći u vezi publikacija, gde je pojedinac kreirao pisano delo ili bilo koju drugu specifičnu publikaciju: Autor.

Dok su pronalazači i autori uvek fizička lica, vlasnici kao zasebni entiteti mogu biti i organizacije. Ovo je uobičajeno u slučaju kada pronalazači i autori rade za organizaciju ili poslodavca koji je nosilac prava svojine na njihova dela, što je obezbeđeno prenosom prava koje je regulisano ugovorom o radu između pronalazača ili autora i organizacije.

Izvor: Dijagram iznad je kreiran modifikacijom i razradom slika preuzetih od © Akela NDE, http://media.scoutwiki.org/File:Icon_boy_scout.svg, i © qubodup, <http://openclipart.org/detail/170532/placeholder-isometric-building-icon-colored-dark-alternative-2-by-qubodup-170532>.

¹ Kreatorom se smatra kako osoba koja radi kao inženjer projektant u oblasti elektromehanike tako i dizajner u kreativnoj/marketingnoj industriji. Zbog potrebe ovog informatora, mi ćemo govoriti o pronalazačima, budući da su ove pozicije regulisane na sličan način u većini svojih aspekata.

Uopšteno gledano, ekskluzivna prava u vezi patenta i autorskog prava pripadaju pronalazačima i autorima respektivno. Međutim, iako su ta prava uobičajeno dodeljena njihovim poslodavcima čak i pre obavljanja samog posla, to ne utiče na pronalazaštvo i autorstvo u postupku zaštite pronalaska patentom ili deponovanja autorskog dela². Stoga je znanje o utvrđivanju ovih aspekata nužno za odgovarajuću alokaciju i zaštitu IS i predupređenje mogućeg pravnog spora u vezi sa istom.

2 Značaj pronalazaštva

Generalno, sam pronalazač je uvek fizičko lice i prvi vlasnik svog pronalaska. Postoje dva glavna zahteva za utvrđivanje pronalazaštva:

- **Osmišljavanje ideje**
- **Sprovođenje ideje u praksu**

U okviru ovih situacija, kada su dve ili više osoba doprinele osmišljavanju određenog pronalaska, smatraju se supronalazačima. Kako bi se jasno utvrdilo ko je pronalazač u situacijama kada imamo više lica, moramo uzeti u obzir njihov "aktivni doprinos" kreiranju pronalaska, u smislu da bez njihovog ličnog učešća pronalazak ne bi bio izmišljen. Sa druge strane, osoba se ne može smatrati pronalazačem ukoliko je samo obavljala posao prateći tuđa uputstva³.

Pronalazač / Supronalazač	Lice koje nije pronalazač
Osmišljava ideju	Postavlja hipotezu
Značajno doprinosi razvitku pronalaska	Pasivno sledi date instrukcije
Pružna rešenja problema	Obavlja rutinske zadatke
Implementira inovaciju	Izvršava testiranje rezultata

² Iako deponovanje nije neophodno za obezbeđenje zaštite autorskih prava, ono može biti korisno u nekim situacijama, pogotovo kada je neophodno dokazati da je delo bilo u autorovom vlasništvu na određeni datum. Takođe, može se sprečiti zloupotreba informacija tokom pregovora sa potencijalnim partnerima, jer to pokazuje da je takva informacija već bila kreirana.

Više o ovoj temi u članku: "What does 'copyright registered' mean?", objavljenom u European IPR Helpdesk Biltenu br3, Oktobar - Decembar 2011, dostupnom u [publikacijama](#).

³ Projektni Menadžeri ili nadređeni ne mogu se smatrati pronalazačima ukoliko nisu dali inovativni doprinos.

Pronalazač je takođe prva osoba koja ima prava da svoj pronalazak zaštiti patentom. Konvencija o evropskom patentu je izrčita po ovom pitanju i predviđa da, ukoliko osoba koja podnosi prijavu za zaštitu pronalaska nije pronalazač, to mora biti naznačeno u posebnom dokumentu⁴. Šta više, ovaj dokument mora da ukaže na aplikantov osnov sticanja prava na Evropski patent⁵. Pravo na zaštitu pronalaska ima pronalazač ili lice koje je njegov pravni sledbenik.

U vezi sa tim, od velike važnosti je da se predvidi odgovarajući ugovorni odnos, koji dokazuje da podnosilac patentne prijave ima pravo da traži zaštitu tog pronalaska.

Ukoliko ste organizacija, trebalo bi da se uverite da intelektualna svojina koju su vaši zaposleni stvorili, zaista pripada organizaciji. Većina zakona o intelektualnoj svojini reguliše ovu situaciju⁶. Bez obzira na to, preporučljivo je da u samom ugovoru o radu postoje odredbe koje to regulišu. Ukratko, trebalo bi da stoji sledeće:

- **Sva IS stvorena, modifikovana ili unapređena od strane zaposlenih tokom trajanja ugovora o radu pripada organizaciji;**
- **Zaposleni će potpisati bilo koji drugi dokument koji je neophodan kako bi se prava intelektualne svojine prenela na organizaciju.**

Uslov za prenos prava IS "tokom trajanja ugovora o radu" je bitno razumeti. U principu, prava su prenetna na poslodavca ukoliko se pronalazač bavio kreativnim radom u sklopu svojih poslovnih obaveza. Sledeće situacije mogu pomoći u utvrđivanju da li se podrazumeva prenos prava:

- Pronalazač ima menadžersku ili neku drugu ključnu ulogu u organizaciji;
- Pronalazač je koristio materijal koji mu je obezbedila organizacija⁷;
- Pronalazač je radio na svom pronalasku tokom radnog vremena;
- Pronalazač je angažovan u tu svrhu;

⁴ Ukoliko u dokumentu nije naznačeno ko je pronalazač, može doći do odbijanja patentne prijave ukoliko se taj nedostatak ne ispravi na vreme.

⁵ Za više informacija možete pročitati uputstvo: "How to get a European patent", dostupno na <http://www.epo.org/applying/european/Guide-for-applicants.html>

⁶ Domaće zakonodavstvo može drugačije regulisati ovo pitanje. Shodno tome, neophodno je upoznati se sa domaćim pravnim okvirom i konsultovati se sa pravnim stručnjakom pre preuzimanja bilo kakve akcije.

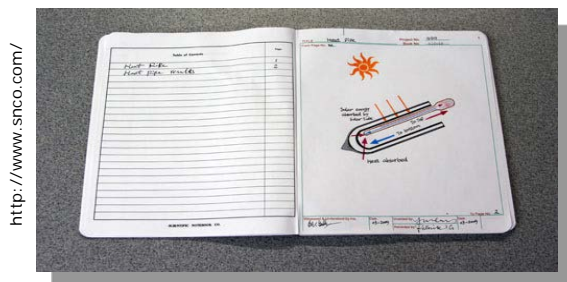
⁷ Ovo takođe važi za period van radnog vremena.

Van pomenutih okvira, pronalazač će se smatrati vlasnikom u sledećim situacijama:

- Razvoj pronalaska je započeo pre početka ugovora o radu;
- Pronalazač je upotrebio sopstvena sredstva kako bi razvio pronalazak;
- Pronalazak je razvijen uz upotrebu sopstvenog materijala van radnog vremena;
- Pronalazač je kreirao pronalazak koji nije u istoj oblasti kao posao na kome je angažovan.

Svi ovi primeri pomažu da se indentifikuje istinski pronalazač i supronalazači, kako bi na korektan način bili navedeni u patentnoj prijavi. Radi efikasnog praćenja istraživačkih i razvojnih aktivnosti jedne organizacije, najbolje je koristiti laboratorijske sveske i radne sveske kao pomagala za utvrđivanje pronalazaštva⁸.

Radna sveska

Laboratorijska sveska

Da rezimiramo, svi koji su pružili aktivan doprinos u toku bilo koje faze konceptualizacije pronalaska, kvalifikuju se kao pronalazači. Imena pronalazača se moraju navesti prilikom podnošenja prijave za zaštitu pronalaska, a potrebno je i da oni budu obavешteni da je prijava podneta, kako bi imali priliku da potvrde vlasništvo ili moguće supronalazaštvo.

3 Značaj vlasništva

Svaka organizacija koja se bavi razvojem inovacija treba da uspostavi sistem prenosa prava koji će joj obezbediti vlasništvo nad svom IS koju su stvorili njeni zaposleni. Kako bi se kasnije izbegle nesuglasice, ugovor o radu bi trebalo da sadrži odredbe o alokaciji vlasništva nad IS.

⁸ U sledećem pasusu ćemo videti da su takvi dnevници nezamenljivo sredstvo kada je reč o tretmanu vlasništva. Pored svezaka i beležaka koje su u papirnom obliku, postoje i elektronski uređaji koji su mnogo praktičniji za čuvanje velike količine podataka.

Dok se opštim uslovima standardnih ugovora o radu može regulisati prenos vlasništva nad pronalaskom sa zaposlenog na organizaciju (na primer, kada su zaposleni angažovani isključivo radi istraživanja i razvoja), postoje situacije u kojima je bolje regulisati vlasništvo nad IS od slučaja do slučaja.

Najčešće situacije koje prouzrokuju nesporazum su:

- Kada se pronalazaštvom bavio podizvođač⁹;
- Kada je pronalazak kreiran od strane studenta doktorskih studija u naučno-istraživačkoj organizaciji¹⁰;
- Kada je pronalazak razvijen u okviru zajedničkog poduhvata ili bilo kojih drugih zajedničkih projekata¹¹;
- Kada su poboljšanja načinjena u kasnijoj fazi nakon isteka ugovora o radu.

Stoga, pre početka gorenavedenih saradnji, bi bilo dobro da angažovana lica potpišu ugovor o prenosu prava, kojim je jasno definisano koja IS je obuhvaćena tim poslovnim odnosom.

⁹ Opšte pravilo jeste da ako je IS kreirana od strane izvođača van organizacije onda ona pripada njemu. U tom slučaju, neophodan je ugovor koji reguliše odnos između organizacije i izvođača koji ne radi u okviru same organizacije.

¹⁰ U takvim slučajevima, student doktorskih studija ne mora nužno biti zaposleno lice.

¹¹ Kako bi bolje razumeli ovu potencijalnu situaciju, pogledajte: the European IPR Helpdesk informator "Commercialising Intellectual Property: Joint Ventures", dostupan [ovde](#).

Bilo da su deo ugovora o radu ili ugovora o prenosu prava, odredbe koje se tiču prenosa prava nad pronalaskom treba u najmanju ruku da osiguraju:

- ✓ Potpun prenos prava nad bilo kojim pronalaskom koji je nastao *tokom perioda angažovanja*, ili koji je kreiran korišćenjem materijala koji je organizacija stavila na raspolaganje pronalazaču;
- ✓ Obavezu zaposlenog da prijavi bilo koji pronalazak koji je nastao *tokom perioda angažovanja*, ili koji je kreiran korišćenjem materijala koji je organizacija stavila na raspolaganje pronalazaču;
- ✓ Prenos prava intelektualne svojine kada su u pitanju učinjena poboljšanja *nakon isteka perioda angažovanja*, na pronalasku nastalom *tokom perioda angažovanja*;
- ✓ Obavezu o čuvanju poverljivih informacija;
- ✓ Zabranu bivšim zaposlenima da rade za direktne konkurentne sve dok poverljiva poslovna informacija ne zastari.

Pomenuta pravila bi trebalo da budu potkrepljena sistemom kompenzacija i beneficija, kao i posebnim priznanjima¹² kako bi se podstakla kreativnost i prenos prava IS¹³.

Kako bi organizacija valjano beležila sve bitne informacije u vezi sa pronalaskom, neophodno je da laboratorijska sveska i radna sveska sa ilustracijama budu čuvane na propisan način. Ovo je posebno bitno kada treba dokazati datum nastanka pronalaska i pronalazaštvo. Pored ovih dnevnika, neophodno je da pronalazač/i naprave tačan izveštaj o prijavi pronalaska kojim se konstatuje ko je došao do pronalaska, kao i da li bi trebalo podneti prijavu za zaštitu pronalaska (na primer patent, mali patent, dizajn) ili ga štititi na drugi način (poslovna tajna).

U svakom slučaju, svi navedeni zapisi moraju biti jasni, datirani i moraju sadržati dovoljno zabeleški o svakom stadijumu razvoja pronalaska kako bi se osigurala zaštita svih inventivnih koraka. I što je najvažnije, zahvaljujući ovim beleškama, organizacija može da nadgleda proces kreiranja pronalaska i da ima uvid u sopstvenu IS.

¹² Ovo može biti učinjeno kroz preraspodelu licencnih naknada, moguće napredovanje, dodelom nagrada i drugim ekonomskim kompenzacijama.

¹³ Postoji više pristupa koji regulišu kompenzaciju za kategoriju zaposleni/pronalazač. Kako bi imali uvid na koji način države članice EU regulišu ovo pitanje pročitajte: Peberdy, M. and Strowel, A. "Employee's rights to compensation for inventions - a European perspective", PLC Cross-border Life Sciences Handbook, 2009/10, dostupno ovde.

Ukratko, radi jasnog indentifikovanja istraživača, poznavanja IS koju organizacija poseduje, i radi ispravne alokacije pronalazaštva i vlasništva nad pronalaskom prilikom podnošenja prijave za zaštitu pronalaska, savetuje se:

- Predviđanje jasnih i razumljivih klauzula u okviru ugovora koji se tiču prenosa prava intelektualne svojine (tj. ugovora o radu ili ugovora o prenosu prava intelektualne svojine);
- Pažljivo praćenje pronalazačkih aktivnosti zaposlenih tokom bilo koje faze razvoja;
- Prisustvo stručnjaka za IS koji bi pripremao i dopunjavao bilo koji sporazum koji se tiče IS i prenosa prava IS;
- Uzimanje u obzir svih zahteva u vezi pronalazaštva i vlasništva nad pronalaskom prilikom podnošenja zahteva za zaštitu pronalaska.

4 Značaj autorstva

Autorsko pravo štiti autorstvo u smislu stvaralaštva originalnog dela kreiranog od strane autora. Ovo se uopšteno odnosi na književna, muzička, umetnička, i druga intelektualna dela. Slično pronalazaštvu, važi generalno pravilo da je autor prvi vlasnik autorskog dela, i on odlučuje na koji način drugi mogu koristiti njegovo delo. Međutim, ukoliko je autorsko delo kreirano *tokom perioda angažovanja*¹⁴, ono pripada poslodavcu kao što je i propisano pravilom¹⁵.

Iako autorsko pravo štiti delo automatski po njegovom nastanku, organizacije uobičajeno deponuju autorska dela preko servisa oformljenih za te potrebe, u okviru nacionalnih Zavoda za intelektualnu svojinu ili privatnih organizacija. U ovoj prilici se popunjava obrazac u kome se navode dve različite vrste informacija: ime autora predmetnog dela i ime nosioca autorskog prava.

Kao što je slučaj sa pronalazaštvom, slične odredbe se primenjuju i na autorstvo, barem kada je reč o dokazivanju vlasništva i prenosa vlasništva nad delom¹⁶. Mora se istaći i činjenica da za razliku od ostalih prava intelektualne svojine, autorsko pravo takođe uključuje *moralna prava*. Takva prava podrazumevaju:

¹⁴ Vidi paragraf 2 za objašnjenje kako ovog tako bilo kog sličnog pitanja.

¹⁵ Kao što je slučaj sa patentnim ali i svakim drugim pravom IS, odredbe autorskog prava se mogu razlikovati od zemlje do zemlje EU. Stoga se savetuje upoznavanje sa domaćim pravnim okvirom i konsultovanje pravnog stručnjaka, pre preduzimanja bilo kakvih koraka.

¹⁶ Informacije navedene u prethodnim pasusima se mogu koristiti za uređivanje pitanja autorstva u okviru poslovnih odnosa.

- Pravo autora da bude prepoznat kao autor svog dela;
- Pravo na zaštitu integriteta njegovog dela (npr. zabrana izmene, prerade, itd.);
- Pravo odluke da li će se delo objaviti i na koji način;
- Pravo da delo povuče, da zaustavi objavljivanje;
- Pravo na suprotstavljanje iskorišćavanju dela u nelegalne, nemoralne i neželjene svrhe;

Moralna prava su zapravo lična prava, tako da se generalno ona ne mogu licencirati niti preneti na drugo lice¹⁷. Međutim, u zavisnosti od nacionalnog zakonodavstva, autor ih se može odreći u potpunosti ili delimično tako što će dati pisani pristanak organizaciji, čime se izbegava mogući pravni spor. Ovo se takođe može urediti bilo ugovorom o radu ili ugovorom o prenosu prava.

¹⁷ Bez obzira na to, neke zemlje dozvoljavaju da moralna prava budu preneti trajno (npr. Luksemburg).

Korisni Linkovi

Za dodatne informacije pročitajte:

- Informator "Commercialising Intellectual Property: Joint Ventures":
<http://www.iprhelpdesk.eu/Fact-Sheet-Commercialising-IP-Joint-Ventures>
- Peberdy, M. i Strowel, A. "Employee's rights to compensation for inventions - a European perspective", PLC Cross-border Life Sciences Handbook, 2009/10: <https://www.cov.com/files/Publication/4ffe8880-deba-493a-8994-2a69f0da78dd/Presentation/PublicationAttachment/3b0e8983-fe2a-41b5-9e96-2fb6c8a3a8c1/Employee%E2%80%99s%20Rights%20to%20Compensation%20for%20Inventions%20-%20A%20European%20Perspective.pdf>
- Jannuska, J., "Inventorship, Authorship, Ownership: Employees and Patent/Copyright", Deeth Williams Wall LLP, 2002:
http://www.dww.com/?page_id=1022
- "What does 'copyright registered' mean?", objavljen u European IPR Helpdesk Biltenu N°3, Oktobar - Decembar 2011:
www.iprhelpdesk.eu/bulletin_issue_3

KONTAKTIRAJTE NAS

Vaše komentare, sugestije ili pitanja šaljite na

European IPR Helpdesk
c/o infeurope S.A.
62, rue Charles Martel
L-2134, Luxembourg
Email: service@iprhelpdesk.eu
Phone: +352 25 22 33 - 333
Fax: +352 25 22 33 - 334

Univerzitet u Beogradu, Centar za transfer tehnologije - CTT UB
Obiličev venac 26,
11000 Beograd, Srbija
Tel: +381 11 2622 953
E-mail: ctt@rect.bg.ac.rs
Internet: www.ctt.bg.ac.rs

©istockphoto.com/Dave White

O NAMA IPR HELPDESK

Evropski IPR Helpdesk ima za cilj da podigne svest o značaju Intelektualne Svojine (IS) i Prava Intelektualne Svojine (PIS), tako što će pružiti informacije, savete i obuke u vezi IS i PIS pitanja, svim trenutnim i budućim učesnicima projekata koje finansira EU. Dodatno, Evropski IPR Helpdesk pruža podršku u vezi pitanja IS malim i srednjim preduzećima koja pregovaraju i zaključuju transnacionalne partnerske ugovore, naročito kroz Evropsku mrežu preduzetništva. Sve usluge koje se pružaju su besplatne.

Linija za pomoć: Služba za pomoć odgovara na vaše upite u vezi IS u roku od 3 radna dana. Molimo vas da nas kontaktirate putem registracionog formulara na našem sajtu – www.iprhelpdesk.eu – telefonom ili faksom.

Internet stranica: Na našoj internet stranici možete naći opširne informacije i korisne dokumente koji vam mogu pojasniti različite aspekte upravljanja IS i PIS, pogotovo u vezi specifičnih pitanja IS, a u kontekstu projekata finansiranih iz fondova EU.

Bilten: Pretplatite se na naš imejl bilten i budite u toku sa najnovijim dešavanjima u vezi sa IS, čitajte stručne članke i brojne studije slučaja.

Obuke: Kreirali smo katalog treninga koji se sastoji iz 9 različitih modula. Ukoliko ste zainteresovani za organizaciju obuke u saradnji sa nama, pošaljite nam mejl na training@iprhelpdesk.eu.

VAŽNE NAPOMENE

Ovaj informator je prvobitno kreiran u sklopu prethodne edicije Evropskog IPR Helpdeska (2011-2014). Tokom pomenutog perioda, Evropski IPR Helpdesk je funkcionisao na bazi ugovora sa Evropskom komisijom.

Od 2015. godine Evropski IPR Helpdesk je projekat finansiran od strane EU kroz inovacioni i istraživački Horizont 2020 program, Grant sporazum br. 641474. Njime upravlja Izvršna agencija za mala i srednja preduzeća Evropske unije (EASME), dok Generalni direktorat Evropske komisije za unutrašnje tržište, industriju, preduzetništvo i za mala i srednja preduzeća daje političke smernice.

Iako je ovaj informator razvijen uz finansijsku podršku EU, njegov sadržaj nije i ne može se smatrati zvaničnim stavom EASME ili Evropske Komisije. Ni EASME, ni Evropska komisija kao ni osobe koje deluju u ime pomenutih institucija nisu odgovorne za način na koji će se koristiti informacije iznete u brošuri.

Iako Evropski IPR Helpdesk nastoji da pruži visok nivo usluge, nikakve garancije se ne mogu dati u pogledu tačnosti ili potpunosti sadržaja ovog dokumenta, niti se članovi konzorcijuma IPR Helpdeska mogu smatrati odgovornim za način na koji će se koristiti informacije iznete u brošuri.

Podrška koju pruža Evropski IPR Helpdesk nije pravne niti savetodavne prirode.

Ovaj dokument je preveden/adaptiran od strane Tamare Čolić Milosavljević, Ambasadora Evropskog IPR Helpdeska ispred Inovacionog centra Mašinskog fakulteta u Beogradu, partnera Evropske mreže preduzetništva. Preveden/adaptiran sadržaj izvorno potiče iz materijala koji je obezbeđen besplatno od strane Evropskog IPR Helpdeska. Evropski IPR Helpdesk nije odgovoran za modifikacije ili promene značenja sadržaja koje su posledica ovog prevoda/adaptacije.

© European Union (2013)